Types and principal diversity of the national nature park "Verkhovinskiy"

Liudmila Macapiak
SeniorResearchFellow of NPP "Verhovinskiy"

Abstract
he article highlights the modern variety of flora of vascular plants NPP "Verhovinskiy". The critical-taxonomic, biomorphological, geogeophysical analysis was carried out, the sozological value of the flora was analyzed.

Видове та ценотичне різноманіття національного природного парку «Верховинський»

Людмила Мацап'як

Анотація

У статті висвітлено сучасне різноманіття флори судинних рослин НПП «Верховинський». Здійснено критико-таксономічний, біоморфологічний, геогафічний аналіз, проаналізовано созологічну цінність флори.

До числа найцікавіших та багатих у флористичному відношенні районів Українських Карпат належать Чивчино-Гринявські гори, де створений Національний природний парк «Верховинський». Дана територія є найбільш віддаленою та важкодоступною частиною Українських Карпат.

Чивчинські гори, в межах яких розташована більша частина НПП «Верховинський», є північно-західною частиною Мармароського кристалічного масиву. Це єдиний в Карпатах район, де на поверхню виходять найдавніші метаморфічні утворення, складені доверхньопалеозойськими вулканогенними, туфогенними та осадочно-метаморфічними породами – гнейсами, амфіболітами, вапняками. Своєрідна геологічна будова стали причинами формування специфічної флори цього регіону.

За фізико-географічним районуванням (Екол. енциклопедія, 2007) переважна більшість території НПП «Верховинський» знаходиться в межах Рахівсько-Чивчинської, а четверта частина – Полонинсько-Чорногірської областей Українських Карпат.

За геоботанічним районуванням (Національний атлас України, 2008) територія належить до Свидовецько-Покутсько-Мармароського округу Східно-Карпатської гірської підпровінції Центрально-європейської провінції Європейської широколистяно-лісової області.

Більшу територію парку займають ліси, які становлять площу 94,0%, сіножаті і пасовища – 2,6%, під водою – 0,3%, інші землі – 3,1% території.

За результатами аналізу матеріалів гербаріїв і даних власних флористичних досліджень, які проводили у 2012-2018 рр., протягом всього вегетаційного періоду, використовуючи загальновідомі флористичні методики на закладених ботанічних пробних площах та фенологічних маршрутах встановлено, що флора судинних рослин НПП «Верховинський» налічує 680 видів. Ці види належать до 5 відділів: Плауноподібні (*Lycopodiophyta*) – 5 видів, Хвощеподібні

https://biblioteca-digitala.ro

(*Equisetophyta*) – 7, Папоротеподібні (*Pteridophyta*) – 26, Голонасінні (*Pinophyta*) – 5, Покритонасінні (*Magnoliophyta*) – 637 види. Гриби – 226 видів.

Звертає на себе увагу порівняно високий відсоток плауноподібних (0,6), хвощеподібних (0,9) і особливо папоротеподібних (3,6). Відповідні показники для флори Українських Карпат складають: 0,45; 0,45; 0,9 (Тасєнкевич, 2003). Одна з причин цього – особливості геологічної історії досліджуваного регіону.

Провідну частину родинного спектру флори НПП складають такі родини: Айстрові (*Asteraceae*) – 97 видів, Злакові (*Poaceae*) – 55 видів, Осокові (*Cyperaceae*) – 30 видів, Гвоздичні (*Caryophyllaceae*) – 29 видів, Жовтецеві (*Ranunculaceae*) – 28 видів, Розові (*Rosaceae)* – 26 видів, Капустяні (*Brassicaceae*) та Зозулинцеві (*Orchidaceae*) 24 види, Бобові (*Fabaceae*) – 20, Губоцвіті (*Lamiaceae*) – 19 видів. (рис. 1).

Рисунок 1.

Перші дві позиції у спектрі провідних родин займають космополітні родини *Asteraceae* і *Poaceae*, що властиво для практично всіх регіональних флор Палеарктики – від Португалії і Північної Африки до Японії і Чукотки. Третє місце займає родина Cyperaceae, представники якої поширені по всій Земній кулі, але найчисельніші в помірних і холодних поясах північної півкулі і тому вона знаходиться на провідних позиціях переважно у флорах бореальних і монтанних областей. На четвертому місці знаходиться родина *Caryophyllaceae*, представники якої трапляються повсюди, а особливо в Середземноморській та Ірано-Туранській областях, тому, що своїм походженням вони переважно зв'язані з Древнім Середзем'ям. Через це їй властивий високий рівень видового багатства в бореальних, монтанних та середземноморських областях. На наступній позиції родина *Ranunculaceae*, представники якої дуже широко розповсюджені, але зосереджені, головним чином, у помірних і холодних областях північної і південної півкулі, особливо в північній помірній зоні.

https://biblioteca-digitala.ro

Як зазначає А.П. Хохряков (2000), порівнюючи спектри провідних родин, особливо перших трьох або шести з них, можна отримати певні якісні оцінки. Порівнюючи родинно-видові спектри регіональних флор Палеарктики, він виявив таку закономірність: перша тріада родин у них подібна. До її складу майже завжди входять *Asteraceae* і *Poaceae*, а третьою (не обов'язково третьою за рангом) може бути одна з наступних родин (у порядку зниження частоти «трапляння»): *Fabaceae*, *Cyperaceae*, *Rosaceae*, *Chenopodiaceae*, *Brassicaceae*, *Caryophyllaceae*, *Ranunculaceae*, *Lamiaceae*, *Scrophulariaceae*. Таким чином, *Asteraceae* і *Poaceae* можна назвати «характерними» родинами, а третю – «диференційною».

Отже, таксономічний склад провідної частини родинного спектру НПП «Верховинський» свідчить про її монтанно-бореальний характер, що зумовлено його розташуванням у верхній частині лісового поясу, переважно в межах висот понад 1000 м н.р.м.

Аналіз біоморфологічної структури. Спектр екобіоморфологічних типів флори Чивчино-Гринявських гір досить типовий для флор помірної зони. У ньому переважають гемікриптофіти (60,7%), на другому місці знаходяться криптофіти (16,3%), наступні позиції займають терофіти (11,1%), фанерофіти (8,2%) і хамефіти (3,8%).

Спектр географічних елементів флори Чивчино-Гринявських гір складають представники двох типів (плюрирегіональний і голарктичний), 8 географічних елементів (плюрирегіональний, голарктичний, аркто-альпійський, євразійський, європейський, євро-кавказький, субсередземноморський і монтанний), 55 груп поширення і 7 груп зв'язуючих видів. Переважають види, які належать до євразійського (25,6%), монтанного (22,1%) та європейського (19,8%) геоелементів, що зумовлено як гірським характером дослідженої флори, так і розташуванням Карпат на перетині головних міграційних шляхів. Представники плюрирегіонального геоелемента складають 4,7 % видового складу флори, а їхня кількість зменшується зі зниженням висоти над рівнем моря. Відсоток видів голарктичного геоелемента вищий, ніж у флорі Карпат (11,5 % проти 7,1 %).

Частка аркто-альпійських таксонів у флорі Чивчино-Гринявських гір становить 4,0 %, а розподіл їх по території регіону дуже нерівномірний: майже всі представники цього геоелемента зосереджені в Чивчинських горах, де добре виражений субальпійський пояс. Кількість і, відповідно, відсоток таксонів євразійського і європейського геоелементів досить значні, але спостерігається тенденція зростання їхньої участі у флорі з зниженням висоти над рівнем моря.

Частка монтанних видів складає 22,1 %. У їхньому складі переважають ендемічні таксони, значний відсоток припадає на види таких груп поширення як карпато-балканська – 2,4 %, альпійсько-карпато-балканська – 2,2 % і альпійсько-карпатська – 1,1 %.

Особливістю флори судинних рослин НПП «Верховинський», особливо тієї його частини яка належить до Чивчинських гір, є велика кількість ендемічних таксонів. Серед них ендеміки *Східних Карпат, ендеміки Південних і Східних Карпатах, ендеміки Західних і Східних Карпат, загальнокарпатські ендеміки.*

У складі флори НПП «Верховинський» 76 созофітів, з них 62 види занесено до Червоної книги України, з яких заслуговують на особливу увагу *Elisanthe zawadskii (*Herbich) Klokov, *Saussurea porcii* Degen., *Ptarmica tenuifolia* (Schur) Schur., *Aster alpinus* L., *Aconitum jacquinii* Rchb., *Botrychium multifidum* (S.G. Gmel.) Rupr., *Rhododendron myrtifolium* Schott & Kotschy, *Pulsatilla scherfelii* (Ullep.) Skalicky, *Jovibarba hirta* (L.) Opiz., *Malaxis monophyllos* (L.) Sw., *Oxycoccus microcarpus* Turcz. ex Rupr., *Carex rupestris* 'All., *Saxifraga luteo-viridis* Schott

https://biblioteca-digitala.ro

&Kotschy., *Dianthus speciosus* Rchb., *Delphinium elatum* L., *Crsium heterophylum* (L.) Hyll. Ці види відомі в Карпатах з поодиноких місцезростань, більшість яких зосереджені в Чивчинських горах.[1, 6].

Зі списків міжнародної охорони тут відзначено 14 таксонів: 3 – занесені до списку МСОП, 7 – до Європейського червоного списку, 2 – до Додатку I Бернської конвенції, 2 види – в Додатки IIb і IVb Директиви ЄС про збереження типів оселищ та видів природної фауни та флори.

Однією з важливих проблем збереження фіторізноманіття в регіоні, де знаходиться НПП «Верховинський», є масштабні демутаційні процеси, які супроводжуються заростанням вторинних лук лісовою та чагарниковою рослинністю, що пов'язано із занепадом тваринництва в горах. У зв'язку з цим важливе значення мають детальні флористичні дослідження, без яких неможливе регіональне природокористування і створення науково-обгрунтованої системи охорони фітобіоти. Крім того, встановлення повного видового складу і детальний аналіз флори сприяють вирішенню багатьох питань систематики і фітогеографії, є підставою для наступного фітомоніторингу.

Література

Андрієнко Т.Л., Чорней І.І., Онищенко В.А., Буджак В.В. Флора та рослинність проектованого міждержавного українсько-румунського біосферного резервату «Мармароські та Чивчино-Гринявські гори» // Укр. ботан. журн. – 2005. – 62, № 4. – С. 589-596.

Величко М.В., Чорней І.І. Ботанічна характеристика урочища Мокринів Камінь у Чивчинських горах (Українські Карпати) // Заповідна справа в Україні. – 2003. – Т. 9, вип. 2. – С. 16-18.

Величко М.В., Чорней І.І. Оцінка Чивчинських гір як ключової ботанічної території // Біорізноманіття Українських Карпат. Мат. наук. конф. присв. 50-річчю Карпатського високогірного біологічного стаціонару, Львівського національного ун-ту ім. І. Франка (Львів, 30 липня-3 серпня 2005 р.). – Львів: ЗУКУ, 2005. – С. 106-108

Визначник рослин Українських Карпат /під ред. В.І. Чопика. – К.: Наук. думка, 1977. – 434 с.

Внутрішньопопуляційна різноманітність рідкісних, ендемічних і реліктових видів рослин Українських Карпат / За ред. акад. М. Голубця і проф. К. Малиновського. – Львів: Поллі, 2004. – 198 с.

Горбик В.П. Лучна рослинність Чивчинських та Гринявських гір // Укр. ботан. журн. – 1968а. – 25, № 4. – С. 11-17.

Малиновський К.А. Рослинність високогір'я Українських Карпат. – К.: Наук. думка, 1980. – 278 с.

Малиновський К., Царик Й., Кияк В., Нестерук Ю. Рідкісні, ендемічні, реліктові та погранично-ареальні види Українських Карпат. – Л.: Ліга-Прес, 2002. – 76 с.

Мілкіна Л.І. Ботанічні резервати і пам'ятки природи Івано-Франківської області / Охорона природи Українських Карпат та прилеглих територій. – К.: Наук. думка, 1980. – С. 142-193.

Определитель высших растений Украины / Под ред. Д.М.Доброчаевой, М.М. Котова, Ю.Н.Прокудина и др. – К.: Наук. думка, 1987. – 545 с.

https://biblioteca-digitala.ro

Чопик В.І. Флористичні особливості Чивчинських гір в Українських Карпатах // Досягнення ботанічної науки на Україні. – К.: Наук. думка, 1968. – С. 127-129.

Чопик В.І. Ботаніко-географічна характеристика Чивчино-Гринявських гір в Українських Карпатах // Укр. ботан. журн. – 1969б. – 26, № 6. – С. 26-33.

Чопик В.И. Эндемизм флоры Карпат // 5 Всесоюзное совещание по вопросам изучения и освоения флоры и растительности высокогорий (тез. докл.). – Л.-Баку, 1971. – С. 421-425.

Чопик В.І. Високогірна флора Українських Карпат / Володимир Іванович Чопик.. – К.: Наук.думка, 1976. – 270 с.

Чорней І.І. Буджак В.В. Нове місцезнаходження раритетних видів флори у Чивчинських горах (Українські Карпати) // Укр. ботан. журн. – 2003. – 60, №1. – С. 53-57.

Чорней І.І., Буджак В.В., Скільський І.В. Про необхідність створення національного природного парку «Верховинський» (Івано-Франківська область) // Збереження та відтворення біорізноманіття Горган. Матер. наук.-практ. конф., присв. 10-річчю природного заповідника «Горгани» (м. Надвірна, листопад 2006 року). – Надвірна, 2006. – С. 265-267.

Pawlowski B. Zagadniene ochrony przyrody szaty roslinney gor Czywczynskich // Ochrona prsyrody. – Krakow, 1937a. – № 17. – S. 93-110.

Pawlowski B. Ogolna charakterystyka geobotaniczna gor Czywczynskich // Rozprawy wydzialu mat.-przyrodniczego. – Krakow, 1948. – S. 1-72.

Wilczynski T. Zapiski florystyczne z Karpat Pokuckich. 1. // Rozpr. i wiadomosci z Muzeum im. Dzieduszyckich. – 1923. – 9. – S. 138-139.

Zapałowicz H. Conspectus Florae Galiciae criticus. – T. III– Krakow, 1911. – 246 s.

https://biblioteca-digitala.ro